

1890-06-28

AFSENDER

Emil Hannover

MODTAGER

Johan Rohde

FAKTA

Dokumenttype:

Brev

Sprog:

Dansk

Dateringsbegrundelse:

Poststempel

Afsendersted:

Morschach

Omtalte personer:

Arnold Böcklin

Anselm Feuerbach

Konrad Fiedler

Max Klinger

Julius Lange

Karl Madsen

Hans von Marées

Arkivplacering:

Den Hirschsprungeske Samling

DOKUMENTINDHOLD

Hannovers befinder sig i Schweiz, hvor vejret er dårligt, og de keder sig. De regner med at være hjemme igen indenfor et par uger. Hannover misbilliger Lange og Madsens reaktion på Rohdes artikel om Charlottenborgudstillingen. Han har stadig sympati og respekt for Lange, men Madsen står ham efterhånden fjernt. Hannover er spændt på at se Langes reaktion i kølvandet på en række afhandlinger, han planlægger at publicere (om Anselm Feuerbach, Hans von Marée, Arnold Böcklin og Max Klinger) - alle tre kunstnere som Hannover ikke regner med vil falde i Langes smag. Hannover har under et besøg hos Konrad Fiedler i München set værker af Feuerbach og blev ved samme lejlighed opmærksom på et stort antal værker af Hans von Marées. Igen i Napoli stødte han på en udsmykning af Marées, og blev her bestyrket i sin lyst til at skrive om ham. Fiedler har forsøgt at udbrede kendskabet til Marées, men hans bestræbelser er ikke blevet mødt med interesse. Feuerbach var ifølge Hannover udsat for stor kritik i sin samtid, men var den af sin generations malere, der bedst har forstået og videreført den italienske kunsts storhed. Hannover lykønsker Rohde med den kritik, han selv har været genstand for derhjemme - det er tegn på, at Rohde er på rette vej.

TRANSSKRIFTION

Hotel Frohnalp. Morschach pr. Brunnen,
via Luzern

Schweiz

Kjære gode Ven,

Jeg blev saa rørt over midt i
et Anfald af Kjedsomhed at modtage
Deres Brev, at jeg strax skriver til Dem
igjen. Forresten er det ogsaa lidt for
at slaa Tiden ihjel. Døgnet igjennem
har det regnet; man bærer næsten
her Skyerne paa Hovedet. Vi boer
... paa et stort Hotel, næsten ene,
uden Bøger til at læse i og uden
Arbejde. Vi venter kun paa et
Creditiv for at komme herfra, thi
her er aldeles ikke godt for min
Kone, og jeg selv bliver syg, naar
jeg ikke har noget at bestille. Om
14 Dage tænker jeg, vi er hjemme

igjen.

[2]

Jeg synes aldeles ikke om, at
Lange og Madsen har skældt
Dem ud for Deres Afhandling.
Jeg er kommen saa langt bort
fra den sidste, at jeg aldeles ikke
mere formaaer paa den store
Afstand at følge hans Udvikling,
som forresten heller ikke mere
interesserer mig synderlig. Derimod
gjør det mig altid ondt at høre,
naar Lange har været dum
eller i daarligt Humør. Og han
kan være baade det ene og det
andet, ligesaa vel som han kan
være prægtig og rar og ... dobbelt
Gange saa klog, som vi andre.
Nu skal De se et Styr, der

[3]

bliver med Lange, naar jeg med
det første faaer skrevet nogle Af-
handlinger om nogle Kunstnere,
hvis Kurs ikke er stor hos Lange,
– af den Grund først og fremmest,
at han ikke kjender noget til dem.
Det er Böcklin, Feuerbach og
Marées. Den sidste kjender De
formodentlig ikke noget til; jeg
selv kjendte end ikke hans Navn,
før jeg i Februar Maaned kom
til München. Det var en ung
Kunstner, som aldrig udstillede,
som levede paa Kant med alt
og alle, stolt og energisk uden
Grænser, fornem til det Yderste
i sine Bestræbelser, svag af Helbred,

[4]

ude af Stand til nogensinde
at gjøre noget helt færdigt. Han

døde ganske ung. For at se nogle
Billeder af Feuerbach kom jeg en
Dag i München op til en rig
Privatmand i München, en
Dr. Fiedler. Da jeg havde set
dine Billeder og vilde til at
gaa, saa jeg tilfældig igjennem
en aaben Dør et Billed hænge
i et andet Værelse, – et Billed
af nogle nøgne Figurer paa
en mørkegrøn Baggrund, saa
slaaende stort i Opfattelsen,
at jeg øjeblikkelig bad om at
se det nærmere. Ejeren fortalte
mig saa, at det var af en
Kunstner, hvis Navn jeg

[5]

formodentlig aldrig havde hørt.
Marées hed han, og Fiedler havde
i en anden Etage en hel stor
Sal bedækket fra øverst til nederst
med hans Billeder. Jeg blev der nogle
Timer. Jeg har aldrig i mine Dage
set noget, der paa en Gang var
saa mislykket, saa ufærdigt,
saa slet stundom, og dog paa
samme Tid saa stort og genialt.
Jeg omgikkes med Planen om
at skrive derom, men opgav
den atter, til jeg i Neapel
saa en Bibliothekssal,¹ som
Marées havde dekoreret med
Fresker. De havde alle Münchener-
Billedernes Fortrin og næsten
ingen af deres Fejl. Jeg gjenoptog
saa Planen om at skrive om
Marées og indlemme en Studie
over ham i en samling Afhandlinger,

[6]

jeg haaber at komme til at

udgive samlede til Vinter. Jeg
medbringer til Kjøbenhavn en
Samling Facsimiler efter Marées
Billeder hos Fiedler, som denne
har ladet t gjøre paa egen Be-
kostning for at gjøre Marées'
Navn bekjendt i videre Kredse.
Han har sendt Værket som Gave
til de fleste tyske Kunstakade-
mier og fra de fleste faaet
det tilbage igjen enten med
nogle Skældsord eller uden
anden Motivering end den,
som laa i selve Tilbagesendelsen.
De, som har faaet Deres Øren
fint uddannet for slige Hændelser
vil allerede deraf kunne forstaa

[7]

at Navnet Marées er af dem,
der er værd at huske.

Jeg véd ikke, om De kjender mit
andet Æmnes, Feuerbachs Kunst
og Skæbne. Ham ærgrede Idioterne
ihjel; det var i Wien. Og dog er
han den af alle moderne Malere,
hvis Stræben har været mest i
Slægt med alt det Ophøjede og
Store, som Idioterne pligt-
skyldigst beundrer med deres
Bædiker i Haanden, naar de
færdes i Italiens Samlinger. Ingen
har i vore Dage næret saa
høje Forestillinger om Menneske-
skikkelsens Skjønhed, som netop
Feuerbach. Pint af Fattigdom og
krænket af den infameste "Kritik"
har han efterladt sig en Slags

[8]

Dagbog, som lyner af Hovmod og
Foragt samtidig med at den strømmer

over af de bitreste Klager. I sin Slags et
af de smukkeste og personligste Skrifter,
jeg kjender.

Endelig er der Böcklin, om hvem Lange
en Gang naadig skrev til mig: "Jeg ind-
rømmer, at Böcklin i landskabelig
Henseende har ydet noget godt". Ogsaa
Klinger skal med i min Samling
Afhandlinger. Troer De saa ikke nok,
at Lange bliver vred, vred for Alvor? –

Jeg lykønsker Dem til de smagfulde
Prædikater, man har givet Dem, thi
det synes jo, at man kan kjende den
rette Vej til Hæder dér paa, at der i
Grøften ligger Folk, som raaber Skælds-
ord efter En.

Nu ringer Klokken til Aftensmad.

Det er den ene af en Morschach-

[9]

Dags Begivenheder. Den anden er,
naar Klokken ringer til Middags-
mad.. Ellers er her lydløst stille, –
med Undtagelse af Regnen, som
falder ustanselig og laver smaa
Vandfald paa Bjærget udenfor vort
Vindue.

Men nu maa jeg slutte. God
Lykke med Billederne og hjærtelige
Hilsener fra min Kone og
Deres hengivne

Emil Hannover

De maa for resten
helst ikke tale
om mine Arbejds-
planer.

28.VI.90.

¹ Hannover taler her om Hans von Marées udsmykninger af bibliotekssalen i Stazione zoologica Anton Dorhn i Napoli.

Hotel Hohalpe. Morschach pr. Brünnen /
via Luzern

Kjære gode Ven, Schwyz 15

Jeg blev saa rørt over mitt i
et Anfald af Kjælsomhed at modtage
Deres Brev, at jeg strax skrev til Dem
igen. Forresten er det ogsaa lidt for
at slaa Tiden ihjel. Dagens Igen
har det regnet; man beerer næsten
her I Kjøerne paa Hovedet. Vi bou
blev paa et stort Hotel, næsten en,
iden Bøger til at læse i og inden
arbejde. Vi venten kun paa et
Creditur for at kunne herfra, thi
her er alldeles ikke godt for min
Kone, og jeg selv bliver syg, naar
jeg ikke har noget at bestille. Om
14 Dage tænker jeg, vi er hjemme
igen.

Jy synes aldeles ikke om, at
 Lange og Madsen har skælt
 Dem ind for Deres Afhandling.
 Jy er kommen saa langt bort
 fra den ridste, at jy aldeles ikke
 mere formaaer paa den store
 Afstand at følge hans Medvektling,
 som foresten heller ikke mere
 interessere mig synderlig. Derind
 gaa det mig altid ondt at høre
 naar Lange har været i sin
 eller i Daarlige Humeur. Og han
 kan være haardt det ene og det
 andet, ligesaa vel som han kan
 være prægtig og rar og ^{dobbel}de
~~ganske~~ saa klog, som vi andre.
 Nu skal De se at styre, der

bliver med Lange, naar jeg med
 det første faaar skrevet nogle Af-
 handlinger om nogle Künstnerne,
 hvis Kunst ikke er stor hos Lange,
 — af den Grund først og fremmest,
 at han ikke kjender noget til dem.
 Det er Röcklin, Feinbach og
 Maria. Den sidste kjender de
 formodentlig ikke noget til; jeg
 selv kjendte end ikke hans Navn,
 før jeg i Februar maaned kom
 til München. Det var en ung
 Künstner, som aldrig indstillede,
 som levede paa Kant med alt
 og alle, stolt og energisk inden
 Grænser, fornem til det yderste
 i sine Bestræbelser, svag af Helbred,

inde af Staud Kil nysgjerrigt
 at gøre noget helt for sigt. Han
 var ganske ung. For at se nogle
 Billeder af Keiserbader kom vi en
 Dag ~~op~~ op til en vis
 Privatmand i München, en
 Dr. Fiedler. Da vi havde set
 disse Billeder og vilde til at
 gaa, saa vi tilfældig ijsammen
 en anden Dør et Billed hængt
 i et andet Værelse, - et Billede
 af nogle nøgne Ligevarer paa
 en mørkgrøn Baggrund, saa
 slående stort i Opfattelsen,
 at vi øjeblikkelig bad om at
 se det nærmere. Ligevarer fortalte
 mig saa, at det var af en
 Kunstner, hvis navn vi

5
formodentlig aldrig havde hørt.
maries hest han, og Liller havde
i en anden Etage en hel stue
fuld besat med fra aften til nat
med hans Billeder. Jy blev der nogle
Timer. Jy har aldrig i mine dage
set noget, der paa en Gang var
saa mislykket, saa uforsigt,
saa slet stumt, og dog paa
samme Tid saa stort og genialt.
Jy omgikkes med Planen om
at skrive derom, men opgav
den atter, til Jy i Neapel
saa en Bibliotheksal, som
maries havde dekoreret med
Fresker. De havde alle Münchens
Billedernes Fortrin og næsten
ingen af dens Fejl. Jy gjenoptog
saa Planen om at skrive om
maries og indlemme en Studie
over ham i en samling afhandling,

By haaber at komme til at
 indgive samlet til Vinter. En
 medbringelse til Kjøbenhavn en
 Samling Facsimiler efter Marius
 Billeder hos Tiedler, som denne
 har ladet sig gøre paa egen Be-
 kostning for at gøre Marius
 navn bekendt i videre Kreds.
 Han har sendt Værket som gave
 til de fleste tyske Kunstakade-
 mier og for de fleste faaet
 det tilbage igjen enten med
 nogle Skælsord eller uden
 anden Motivering end den,
 som laa i selve Tilbagesendelsen.
 De, som har faaet Deres Frem-
 fint indsaaret for slyge Hændelser,
 vil allene deraf kunne forstaa

7
at Maaned. Marien er af dem,
der er værdt at huse.
Jeg ved ikke, om De kjender mit
andet Album, Feinbachs Kunst
og Skøbn. Han argede i Siolerne
ihjel; det var i Wien. Og dog er
han den af alle moderne Malere,
hvis Skøbn har været mest i
Slags med alt det Ophøjede og
Stor, som i Siolerne plejer
skyldigt beundres med deres
Bredde i Maaske, naar de
førtes i Italiens Samlinger. Igen
har i vore Dage været saa
høje Forestillinger om Menneske-
virkelsens Skjønhet, som netop
Feinbach. Pint af Fattigheds og
Kranket af den infameste. Kritik
har han efterladt sig en Slags

8
Dagbog, som ligner af Hornet og
foragt samtidig med at den strømmer
over af de bitreste Klager. I sin Slags et
af de smukkeste og personligste Skrifter,
jå kjender.

Endelig er der Böcklin, om hvem Lange
en Gang nærlig skrev til mig: jå ind-
rømmer, at Böcklin i landskabelig
Hensende har givet noget godt. Og sine
Klanger skal med i min Samling
af Handlinger. Troer De saa ikke nok,
at Lange bliver vred, vred for Alvor? -

jå lykønsker Dem til de smagfulde
Prædikater, man har givet Dem, thi
det synes jo, at man kan kjende den
rette Vej til Høsten derpaa, at der i
Græsten ligger Folk, som naar Skolts-
ord efter En.

Vi ringer Klokker til Aftenmad.

Det er den ene af en Marschach-

9

Dags Regjovenhed. Den anden er,
naar Klokkerne ringe til Middags-
mælt. Ellers er her lystløst stille,
med Undtagelse af Regnen, som
falder i stanselig og lavet smaa
Vandsfald paa Bjergene i den nord
Vind.

men nu naar vi slutte. God
Lykke med Billederne og hjertelig
Hilsener fra min Kone og
Deres hængsler.

Emil Mannover

28. VI. 90.

De maa forestille
helst ikke tale
om mine Arbejds-
planer.